

Аналіз професійної підготовки фахівців спортивно-оздоровчого туризму у закладах вищої освіти

У статті проаналізовано особливості професійної підготовки фахівців спортивно-оздоровчого туризму у закладах вищої освіти. Схарактеризовано сучасний стан підготовки фахівців туристичної сфери в Україні на засадах оновлення змісту, форм і засобів навчання, удосконалення освітніх програм і доповнення нормативних актів. Зазначено, що причиною цього є динамічний розвиток туризму, що висуває нові вимоги до рівня підготовки кадрів для сфери туризму на основі компетентнісного підходу.

Ключові слова: професійна освіта, сфера обслуговування, туризм, стратегія розвитку туризму, спортивно-оздоровчий туризм, компетентісний підхід.

Петрова А. Анализ профессиональной подготовки специалистов спортивно-оздоровительного туризма в высших учебных заведениях. В статье проанализированы особенности профессиональной подготовки специалистов спортивно-оздоровительного туризма в высших учебных заведениях. Охарактеризовано текущее состояние подготовки профессионалов в Украине с учетом обновления содержания, форм и способов обучения, усовершенствования образовательных программ и дополнения нормативных актов. Указано, что причиной этого является активное развитие сферы туризма, которая, в свою очередь, выдвигает новые требования к уровню подготовки кадров на основе компетентностного подхода.

Ключевые слова: профессиональное образование, сфера обслуживания, туризм, стратегия развития туризма, спортивно-оздоровительный туризм, компетентностный подход.

Petrova A. Analysis of sports and health tourism specialists' professional training in higher educational institutions. The article analyzes peculiarities of specialists' professional training of sports and health tourism in higher educational institutions. The current state of professionals' training in Ukraine has been characterized. Updating of content, forms and methods of training, improvement of educational programs and addition of regulations have been taken into account. It is stated that the reason of this is the active development of the tourism area, which, in its turn, puts forward new requirements for the level of personal training based on the competence approach.

Key words: professional education, services, tourism, tourism development strategy, sports and health tourism, competence approach.

Постановка проблеми. Головний закон ринкових відносин «попит народжує пропозицію» беззаперечно діє і в сфері обслуговування, що проявляється в постійному підвищенні вимог ринку праці до випускників

закладів вищої освіти. Наслідком цього є потреба до підготовки конкурентноспроможних фахівців туристичної сфери, що відповідають сучасним вимогам роботодавців, головною вимогою яких є наявність основних професійних компетенцій, отриманих під час теоретичного навчання та навчально-виробничої практики. На сьогодні більшість роботодавців відмічають недостатній рівень підготовки випускників та їх навичок практичної роботи.

Таким чином, успіх подальшого розвитку туристичної галузі залежить від того, чи будуть працювати в туризмі конкурентноспроможні, затребувані, професійно мобільні, висококваліфіковані фахівці, підготовлені за вимогами міжнародних стандартів. Головне завдання освітніх організацій полягає в забезпеченні якісної професійної підготовки майбутніх фахівців спортивно-оздоровчого туризму, які будуть затребуваними на ринку туристичних послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проаналізувавши наукові дослідження з окресленої тематики, можна стверджувати, що актуальність проблеми професійної підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму є значною. Грунтовними дослідженнями в галузі туристичної діяльності є праці В. Квартальнова, Є. Писаревського, В. Федорченка, В. Цибуха та ін., де розкрито зміст, мету, завдання і методику підготовки фахівців туристичної галузі.

Концептуальні засади професійної підготовки майбутніх фахівців спортивно-оздоровчого туризму досліджувалися в працях науковців В. Зігунова, А. Коноха, В. Шафранського, які особливої уваги надавали саме спортивній практичній підготовці.

Фахова підготовка повинна ґрунтуватися на використанні сучасних методів і технологій навчання - стверджують О. Алексєєва, В. Євдокимов, С. Єрмаков, О. Кабацька, Ж. Козіна, П. Олійник, І. Прокопенко та ін.

Організаційно-методичні засади туристичної освіти досліджували Б. Пангелов, Н. Фоменко, Г. Цехмістрова та ін.

Не зважаючи на наявність значної кількості психолого-педагогічних досліджень, та беручи до уваги актуальні питання зазначені у «Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року» можна зазначити, що проблемі професійної підготовки майбутніх фахівців спортивно-оздоровчого туризму приділено недостатньо уваги у наукових дослідженнях.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати сучасні підходи до професійної підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму, виявити проблеми та визначити напрями подальшого удосконалення процесу фахової підготовки професіоналів сфери обслуговування.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

- проаналізувати нормативні документи з туристичного напрямку для виявлення актуальних потреб держави та суспільства у вищезазначеній сфері;

- ознайомитись із сучасними науковими доробками професійної освіти в туристичній галузі та на основі аналізу виокремити головні особливості підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму;
- на основі порівняння потреб суспільства та наявних проблем у професійній освіті, враховуючи специфіку професії, виокремити основні напрями удосконалення фахової підготовки спеціалістів зі спортивно-оздоровчого туризму.

Для розв'язання поставлених завдань та досягнення мети використовувались такі **методи**: вивчення та аналіз фахової та психолого-педагогічної літератури з окресленої проблеми; ознайомлення з нормативною документацією щодо професійної підготовки фахівців сфери туризму; порівняння, систематизація та узагальнення даних.

Виклад основного матеріалу дослідження. Швидкий розвиток туристичної галузі в Україні обумовив оновлення змісту «Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року» від 16 березня 2017 р., який має на меті перетворення туристичної галузі в Україні на високоефективну та інтегровану у світовий ринок, що вимагає забезпечення умов для створення прискореного розвитку сфери туризму і курортів [9]. Слід зауважити, що одним із завдань стратегії є організація системи якісної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців туристичного супроводу. В документі визначено шляхи удосконалення системи професійної підготовки фахівців сфери туризму для сприяння підвищенню рівня професійної освіти та перепідготовки спеціалістів, а саме:

- комплексного дослідження ринку праці у сфері туризму та курортів з метою визначення потреби у фахівцях відповідного профілю, розроблення відповідних базових компетентностей та підготовки освітніх програм з професійного навчання у сфері туризму та курортів з урахуванням виявлених потреб;
- гармонізації кваліфікаційних вимог та стандартів вищої освіти у вищих навчальних закладах, які забезпечують підготовку фахівців у сфері туризму та курортів, і стандартів професійної підготовки;
- затвердження кваліфікаційних вимог до фахівців туристичного супроводу [9].

Також зазначається необхідність забезпечення наукового супроводу та досліджень у сфері туризму та запровадження прогресивних інноваційних розробок шляхом заохочення молоді до активної діяльності, розроблення інноваційних продуктів і започаткування бізнесу у туристичній сфері.

Отже, беручи до уваги вищезазначені факти можна стверджувати, що існує потреба сфери туризму у висококваліфікованих фахівцях міжнародного рівня, а її вирішення необхідно здійснювати шляхом удосконалення програм підготовки професіоналів із застосуванням останніх досягнень інноваційних технологій та інтеграційних процесів.

Г. Лещенко потрактовує професійну підготовку як цілеспрямований процес опанування знань та вмінь, набуття необхідних навичок, виховання

особистісних якостей, розвиток інтелектуальних та фізичних здібностей майбутніми фахівцями для їх застосування у конкретній професійній діяльності. Реалізацію поставлених завдань здійснюють різними формами навчання: безпосереднє отримання кваліфікації у вищих та спеціалізованих закладах освіти, удосконалення професійних навичок під час роботи за фахом, а також підвищення кваліфікації на курсах [5].

У «Законі про професійну (професійно-технічну) освіту» зазначено «Професійна (професійно-технічна) освіта є комплексом педагогічних та організаційно-управлінських заходів, спрямованих на забезпечення оволодіння громадянами знаннями, уміннями і навичками в обраній ними галузі професійної діяльності, розвиток компетентності та професіоналізму, виховання загальної і професійної культури» [1, с. 215].

Тенденції формування змісту професійної туристичної освіти в нових соціально-економічних умовах визначаються загальними рамками реформи освіти, де відбувається зміна державних освітніх стандартів. Професійна освіта стає більш гнучкою та прагне до відповідності потребам роботодавців та інтересам особистості. Швидкі зміни в розвитку туристичної галузі вимагають, щоб професійна підготовка забезпечувала можливість подальшого саморозвитку фахівця та його успішну соціальну та професійну адаптацію. Особливу увагу на цю тенденцію звертає В. Федорченко у своїй концепції неперервного навчання [10].

Специфіка ринку праці в туризмі визначається особливими функціями та своєрідністю туристичного продукту. Туризм, з точки зору системного аналізу, є складною соціально-економічною системою, що неперервно трансформується на сучасному етапі, у зв'язку з активним періодом становлення туристичної галузі. На думку В. Гуляєва та І. Селіванова туризму, як особливому виду сфери послуг, притаманні специфічні особливості, оскільки він одночасно виконує економічні, соціальні, політичні, культурні та гуманітарно-комунікаційні функції [6, с. 157].

Найбільш істотною специфічною рисою туризму є його мультиплікативний ефект, що виражено у потужному економічному та соціальному впливі на розвиток інших галузей економіки країни, а саме на транспорт, торгівлю, побутові послуги, виробництво товарів народного споживання, сільське господарство та ін.

До специфіки туризму слід також віднести фактор найбільш ризикових видів діяльності, які безпосередньо залежать від економічної, політичної та соціальної стабільності в країні, наявності розвинутої інфраструктури, високоаттрактивних та доступних туристичних ресурсів, кваліфікованих кадрів і т. ін.

Фактором ризику для туристичної діяльності є також яскраво виражений сезонний характер попиту на туристичні послуги, що в основному є наслідком періодичної зміни кліматичних умов, сезону відпусток, ustalених традицій тощо.

А. Конох відмічає, що окремою специфічною рисою спортивно-оздоровчого туризму є формування здорового способу життя, фізичне оздоровлення та задоволення потреб людини в активному дозвіллі [4].

Слід зауважити на необхідності врахування вищезазначених своєрідних аспектів під час професійної підготовки фахівців сфери туризму, зокрема спортивно-оздоровчого напрямку. Оскільки система професійної туристичної освіти розвивається у сучасному світі в умовах ринкових відносин, що висувають нові вимоги до випускників закладів вищої освіти та визначають попит та пропозицію, конкуренцію та конкурентоспроможність.

Проблема конкурентоспроможності пов'язана з переходом від процесу отримання освіти молодими фахівцями до безпосередньої трудової діяльності в умовах вільного ринку праці, що має свої закони та певні вимоги. Висококваліфікований фахівець – це професіонал, який здатний досягати поставленої мети у швидкоплинних ситуаціях шляхом вирішення великої кількості професійних завдань та наявності окремих особистісних якостей.

Проблему конкурентоспроможності зараз намагається вирішити компетентісний підхід в освіті, сутність якого полягає в тому, що метою навчання є формування у студентів здатності до активної праці у всіх її проявах. Відповідно відбуваються і зміни завдань освіти, особливістю яких є не лише засвоєння мінімальних необхідних професійних знань та вмінь, а й засвоєння прийомів самостійного пошуку інформації, вирішення невідомих раніше та нестандартних завдань, потенційного переучування на інші напрямки професійної діяльності. Саме зараз в Україні в сфері туризму існує потреба у цьому вмінні, оскільки відбувається активний розвиток внутрішнього та регіонального спортивного туризму, популяризація нових видів туризму та реорганізація закладів дитячо-юнацького спортивного туризму з державного підпорядкування на громадське.

Досить важливий крок у реформуванні системи професійної освіти вже зроблено: сформовано нові стандарти на основі компетентісного підходу до навчання. Тепер головне завдання педагогів полягає в тому, щоб майстерно сформувати ці компетентності у майбутніх фахівців, організувати навчально-виробничу практику студентів з урахуванням потреб роботодавців та запропонувати ринку висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців сфери обслуговування в галузі спортивно-оздоровчого туризму. Компетентісний підхід виявляє сутність соціальних вимог щодо кінцевих результатів професійної підготовки майбутніх фахівців з спортивно-оздоровчого туризму, його загальної та фахової ерудиції, спортивної майстерності відповідно до визнаних у суспільстві державних стандартів якості вищої освіти [8].

Проаналізувавши нормативні документи та ознайомившись із сучасними науковими доробками з професійної освіти в туристичній галузі виокремили головні особливості підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму, а саме:

- мультидисциплінарність туристичної освіти;

- тісний взаємозв'язок між теоретичним навчанням та практичною діяльністю;
- високий рівень спортивної кваліфікації майбутніх фахівців спортивно-оздоровчого туризму.

На основі порівняння потреб суспільства та наявних проблем у професійній освіті, враховуючи специфіку професії, виокремили основні напрямки удосконалення фахової підготовки спеціалістів зі спортивно-оздоровчого туризму:

- використання інтерактивних методів навчання з метою підвищення рівня мотивації до майбутньої професійної діяльності;
- застосування інноваційних технологій для інтенсифікації та інтернаціоналізації освіти; формування у майбутніх професіоналів фахових компетентностей, що відповідають потребам сучасного світового ринку;
- активне залучення практикуючих фахівців до викладацької діяльності;
- поступове удосконалення фізичної підготовки та підвищення рівня спортивної кваліфікації майбутніх фахівців під час спортивних практик.

Висновки. Отже, особливості сучасної туристичної освіти обумовлені тим, що вона охоплює безліч дисциплін: гуманітарні, економічні, природничі, загальнонаукові з одного боку, та одночасно має суто практичний характер з іншого боку. З'ясовано, що міждисциплінарний та мультидисциплінарний підходи забезпечують якісно новий рівень організації освітньо-методичного комплексу та забезпечують високі стандарти професійної підготовки фахівців туристичної сфери. З іншого боку компетентісний, підхід та інтеграція освітніх систем з туристичним виробництвом дають змогу зробити професійне навчання відповідним до вимог ринку праці. Підготовку майбутніх фахівців спортивно-оздоровчого туризму розглядаємо як цілісний навчальний процес, спрямований на формування у студентів системи знань, умінь і навичок, необхідних досягнень результату в професійній освіті туристичного напрямку.

Перспективи подальших пошуків. Новизна, комплексність, інтеграція освітніх систем та туристичного виробництва припускають використання переважно інноваційних методів та методичних прийомів під час організації процесу професійної підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму, серед яких особливої уваги набуває дистанційне навчання, використання мобільних додатків а також активне ознайомлення під час навчання із сучасними інтернет ресурсами туристичного спрямування.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998. № 32. С 215.

2. Зігунова І. С. Сутність інноваційної системи професійної підготовки інструкторів гірсько-пішохідного туризму в університеті. Молодий вчений. 2018. № 4.2 (56.2). С. 122-125.
3. Зігунов В. М. Професійна підготовка майбутніх менеджерів з туризму до організації туристсько-спортивної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2015. 20 с.
4. Конох А. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму у вищому навчальному закладі: монографія. Запоріжжя: ЗДУ, 2006 494 с.
5. Леценко Г. А. До питання професійної підготовки майбутніх фахівців. Молодий вчений. 2017. № 3 (43). С. 421-426.
6. Основы туризма: учебник / под ред. Е. Л. Писаревского. Москва: Федеральное агентство по туризму, 2014. 384 с.
7. Педагогіка туризму: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. В. К. Федорченка. Київ: Слово, 2004. 296 с.
8. Савченко Л. О. Компетентнісний концепт формування якості підготовки майбутніх учителів. Науковий збірник Педагогіка вищої та середньої школи. КДПУ 2012. Вип. 36. С. 43–50.
9. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року (16 березня 2017 року № 168-р.). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/168-2017>.
10. Федорченко В. К. Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму: монографія. Київ: Слово, 2004. 465 с.
11. Шафранський В. В. Педагогічні умови формування готовності у майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності. Педагогіка і психологія: Науковий збірник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. 2009. № 491. С. 191-200.

УДК 908 : 913 + 379.85 : [374 – 057.874]

Копилець Євгеній

Полтавський обласний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді

Географічне краєзнавство у чинних навчальних програмах із позашкільної освіти туристсько-краєзнавчого напрямку

Проаналізовано нову навчальну програму гуртка «Географічне краєзнавство» та розділ «Географічне краєзнавство» у навчальних програмах із видів спортивного туризму. Встановлено, що, попри окремі сильні сторони програм порівняно з аналогічними програмами попереднього покоління, доцільно продовжити роботу над ними, щоб усунути певні методичні прорахунки.